

УДК 379.85:504.062

І. І. Ковтуник,

к. геогр. н., ст. викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи економічного факультету, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ТЕКТОНІЧНІ РЕСУРСИ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕКОЛОГІЇ КРАЮ

I. Kovtunyk,

PhD in Geography, senior professor of tourism and hotel-restaurant business chair of economical department, Ivan Ogiyenko Kamyanets-Podilsky national university

TECTONIC RESOURCES OF KHMELNYTSKA REGION AND ITS IMPORTANCE FOR THE CONSERVATION OF THE REGION ENVIRONMENT

Сьогодні особливо зростає значення регіональної туристичної політики. Регіональними стратегіями розвитку областей Західного регіону до 2020 року визнано рекреацію і туризм як пріоритетні складові соціально-економічного розвитку регіону. Особливо важливим є те, що рекреаційно-туристичний потенціал виступає достатньо активним чинником розвитку відпочинку, а також спричиняє додатковий стимулюючий вплив на розвиток транспорту і технологій, інфраструктури, сфери послуг, будівельної індустрії та інших сфер економіки. В Хмельницькій області основу природного потенціалу складають тектонічні ресурси, рекреаційні ландшафти, оздоровчі ресурси, природно-заповідні об'єкти та території історико-культурного призначення. В статті досліджено саме тектонічні ресурси Хмельницької області. Досліджено породи геологічних періодів, які залягають на території Хмельниччини та вивчено проблему раціонального використання надр в області.

Today especially grows the importance of regional tourism policy. Regional development strategies areas of the Western Region to 2020 recognized recreation and tourism as priority components of socio-economic development. It is particularly important that the recreational-tourism potential acts quite an active factor in the development area, and causes additional stimulating effect on transport and technology, infrastructure, services, construction industry and other sectors of the economy. In the Khmelnytska region the foundation of natural potential contents tectonic resources, recreational landscapes, recreational resources, natural protected areas and areas of historical and cultural significance. In this article the tectonic resources of Khmelnytska region were investigated. Solids of geological periods, which occur in Khmelnytska region were investigated and also the problem of the rational using of the subsoil in the region was analyzed.

Ключові слова: геологія, геологічні ресурси, природні рекреаційні ресурси, Товтровий Кряж, Смотрицький каньйон.

Key words: geology, geological resources, natural recreation resources, Tovtrovyi Edge, Smotrych canyon.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У Хмельницькій області основу природного потенціалу складають тектонічні ресурси, рекреаційні ландшафти, оздоровчі ресурси, природно-заповідні об'єкти та території історико-культурного призначення. Це унікальні ресурси для перспективного розвитку зон рекреації і туризму. За своїм рекреаційним потенціалом Хмельниччина має всі можливості стати одним із головних туристичних регіонів нашої країни. Порівняно з іншими видами економічної діяльності в туристично-рекре-

аційній галузі незаперечною перевагою є те, що вона не завдає непоправної шкоди навколишньому середовищу, забезпечуючи при цьому швидкий обіг вкладеного капіталу і гарантовані прибутки.

АНАЛІЗ ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням ресурсів Хмельниччини присвячені ряд публікацій, з них монографія "Хмельниччина туристична: історико-культурні, природно-географічні та економічні аспекти розвитку", де автор цієї статті досліджує

природно-географічні рекреаційні ресурси Хмельницької області.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ СТАТТІ

Метою статті є дослідити тектонічні ресурси Хмельницької області. Згідно з метою, були поставлені наступні завдання:

1. Дослідити тектонічні ресурси Хмельницької області.
2. Визначити породи геологічних періодів, які залягають на території Хмельниччини.
3. Вивчити проблему раціонального використання надр в області.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Хмельницька область розташована в південно-західній частині Східно-Європейської (Руської) платформи на межі двох її тектонічних структур — Українського кристалічного щита і Волино-Подільської плити [1, с. 17]. Український кристалічний щит є найдавнішою ділянкою земної кори на території України і найбільш піднятою частиною фундаменту плат-

форми. Він складений сильно зміненими магматичними і метаморфічними кристалічними породами, які утворилися в архейській і протерозойській ерах і мають вік 3,5—0,6 млрд років (табл. 1). Гірські породи щита дуже зім'яті в складки і розчленовані численними розломами на блоки різної величини. Найдавніші (протерозойські) розломи розкололи щит на блоки, крайній західний з яких — Волино-Подільський лежить в основі східної частини області. В свою чергу він розділений на два менші блоки — Волинський і Подільський [6, с. 97].

Внаслідок давніх тектонічних рухів фундамент Волино-Подільської плити також розколовся на ряд блоків, а сама плита неодноразово опускаючись, ставала морських дном. У морських басейнах плити відбувалось інтенсивне нагромадження осадових відкладів з органічних решток та знесених із суші уламків гірських порід [2, с. 111]. Наступи моря спостерігалися в першій половині палеозойської ери (кембрійський, ордовицький і силурійський періоди), в кінці мезозою (крейдовий період) та

Таблиця 1. Породи геологічних періодів на території Хмельницької області

Ери	Періоди	Початок, млн р.	Породи, якими представлений період	Місце виходу порід на поверхню
Кайнозойська	Четвертинний (антропогенний)	1,8	піски, супіски, суглинки, лес і лесовидні суглинки, гравій, галька, торф	у місцях поширення
	Неогеновий	25	кварцові та кварцово-глауконітові піски, пісковики, вапняки, глини, мергелі, гіпси та ангідрити	у місцях поширення
	Палеогеновий	67	кварцові та кварцово-глауконітові піски, пісковики, мергелі	у місцях поширення
Мезозойська	Крейдовий	137	кварцові та кварцово-глауконітові піски, опоки, опалові спонголіти, крейда, крейдоподібні та піщані вапняки, кремій	берегові схили Дністра та долини Горині
	Юрський	195	не представлений	
	Тріасовий	230	не представлений	
Палеозойська	Пермський	285	не представлений	
	Камяновугільний	350	не представлений	
	Девонський	400	не представлений	
	Силурійський	440	плитчасті і грудкуваті вапняки, доломіти, доломітові мергелі	берегові схили Дністра та його приток – Студениці, Тернави, Мукші, Смотрича, Жванчика, Збруча
	Ордовицький	500	ясно-сірі кварцові пісковики, сірі верстуваті вапняки	Долини Дністра та його приток – Руски, Студениці, Тернави
	Кембрійський	570	пісковики	околиці села Китайгород
Протерозойська		2600	гнейси, мігматити	берегові схили Дністра та його приток – Руски, Ушиці Данилівки, Калосу та півн.-сх. частина області
Архейська		4000	діорити, гнейси, мігматити, кварцити, кристалічні сланці, кристалічні вапняки	Долини Південного Бугу, Случа та їх приток

Джерело: складено за даними [6].

кайнозої (палеогеновий, неогеновий періоди) [5, с. 352]. Неогенові відклади поширені майже по всій території області, вони мають значну товщину і різноманітний склад. Їх формування відбувалося здебільшого в басейнах Тортонського і Сарматського морів, країни яких покривали в неогені більшу частину області (за винятком найбільш піднятих ділянок кристалічного щита) [4, с. 37]. Свідченням цього є значне поширення вапняків, що мають органічне походження. Найпотужнішими є рифові вапняки, які вузькою смугою (від 2 до 6 км) простягаються на південному заході області. Формування бар'єрного рифу відбувалося в морі майже паралельно до його берега, внаслідок нагромадження водоростей, коралів, молюсків. При загальному піднятті Поділля, що відбувалось під час альпійського горотворення, на всій його території запанував континентальний режим, а бар'єрний вапняковий риф став горбистим пасмом, відомим як Товтри [3, с. 5]. В інші періоди плита піднімалась, ставала сушею, відбувалося руйнування верхнього шару порід під впливом зовнішніх сил. Відкладів цих періодів на території області майже не виявлено.

З розвитком науки й техніки невпинно зростає антропогенний вплив на геологічне середовище. При нераціональному використанні геологічного середовища руйнується не лише це середовище, а й пов'язані з ним ґрунтовий та рослинний покрив, поверхневі й підземні води тощо. Внаслідок видобутку, збагачення та переробки корисних копалин, нагромадження пустої породи та відходів виробництва, відбувається концентрація шкідливих елементів — важких металів, радіоактивних елементів тощо, що призводить до негативних наслідків для навколишнього середовища. В зв'язку з широкомасштабним руйнуванням геологічного середовища, все більш актуальною стає проблема його раціонального використання. З цією метою необхідно, щоб був створений державний фонд родовищ корисних копалин і його резерв та розроблені положення про його використання. Слід передбачити чіткі економічні відносини між власником та користувачем надр, які б враховували плату за землю, надра, штрафні санкції за порушення законодавства з використання і охорони надр.

ВИСНОВКИ

Таким чином, одним із найперспективніших регіонів, з точки зору розвитку рекреації та туризму в нашій країні є Хмельниччина. Це пояснюється вигідними особливостями її географічного розташування та багатством рекреа-

ційно-туристичного потенціалу. Важливе значення для рекреації та для формування рекреаційних потоків мають тектонічні ресурси.

Література:

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія / О.О. Бейдик. — К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2001. — 395 с.
2. Геренчук К.И. Природа Хмельницької області / К.И. Геренчук. — Львов: Вища школа, 1980. — 152 с.
3. Журба І.Є. Економіко-географічні засади раціонального природокористування в регіоні (на прикладі Хмельницької області): автореф. дис. канд. геогр. наук: 11.00.02 / І.Є. Журба; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Л., 2002. — 17 с.
4. Заставецький Б.І. Географія Хмельницької області / Б.І. Заставецький, О.В. Заставецька, І.Л. Дітчук. — Тернопіль: орендне п-во "Тернопільська обласна друкарня", 1995. — 96 с.
5. Любіцева О.О. Туристичні ресурси України / О.О. Любіцева, О.В. Панкова, В.І. Стафійчук. — К.: "Альтерпрес", 2007. — 369 с.
6. Хмельниччина туристична: історико-культурні, природно-географічні та економічні аспекти розвитку: колективна монографія [кол. авторів, за ред.: С.А. Копилов (гол. ред.), С.Е. Баженова (наук. ред.)]. — Кам'янець-Подільський: Кам.-Под. нац. ун. ім. Івана Огієнка, 2015. — 192 с.

References:

1. Beydyk, O. O. (2001), Recreational-touristic resources of Ukraine: methodology and methods of analysis, terminology, zoning, Kyiv university, Kyiv, Ukraine.
 2. Gerenchuk, K. I. (1980), Nature of Khmelnytska region, Vyscha shkola, Lviv, Ukraine.
 3. Zhurba, I. Y. (2002), "Economical and geographical basis of rational nature using (on Khmelnytska region example)", Abstract of Ph.D. dissertation, Geography, Ivan Franco Lviv national university, Lviv, Ukraine.
 4. Zastavetsky, B. I. Zastavetska, O. V. and Ditchuk, I. L. (1995), Geography of Khmelnytska region, Ternopil regional press, Ternopil, Ukraine.
 5. Lyubitseva, O. O. (2007), Touristic resources of Ukraine, Alterpress, Kyiv, Ukraine.
 6. Kopylov, S. A. and Bajenova, S. E. (2015), Touristic Khmelnytchyna: historical and cultural, natural and geographical aspects of development, Ivan Ogiyenko Kamyanets-Podilsky national university, Kamyanets-Podilsky, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 23.05.2016 р.*